

Ayollar Jinoyatchiligi Tushunchasi

Aliyeva Zuxra Mamatkulovna

Iiv Malaka Oshirish Institutu Maxsus Fanlar Kafedrası Katta O'Qituvchi

"Jinoyatchi" degan nomni olish qanchalar og'ir va ayanchli ekanini to'la ifoda etish qiyin. Chunki bu so'zni eshitiboq, etimiz junjikadi. "Xudo saqlasin", deymiz. Agar ana shu nom hayotingizda aziz va muqaddas bo'lgan ayolga nisbatan aytilsa-chi? Ko'z o'ngimizda ona, singil, opa, suyukli yor bo'lib gavdalanadigan ayolni jinoyatchi sifatida panjara ortida tasavvur qila olamizmi?! Ammo afsus bilan qayd etish joizki, ayollarni e'zozlash va ulug'lash borasidagi bunday ezgu ishlarga qaramasdan, ayol degan muqaddas nomga dog' tushirib, turli illat-u jinoyatlar botqog'iga botayotganlar ham yo'q emas.

"Ayollar jinoyati" tushunchasi **20-asrda** paydo bo'lgan bo'lib, u umumiy jinoyatlarning bir qismi sifatida qaraladi hamda erkak jinsidagi shaxslar tomonidan sodir etilgan jinoyatlardan psixologik, biologik va fiziologik jihatdan farqlanadi. Sud amaliyoti shuni ko'rsatadiki, dunyo miqyosida statistik jihatdan keng tarqalgan ayollar jinoyatlari sarasiga o'g'rilik, firibgarlik, o'zlashtirish va giyohvand moddalar savdosi, fohishalik, odam o'ldirish jinoyatlari kiradi. Jinoyatchi ayollarning bu turdagi jinoyatlarni sodir etishlarida umumiy xususiyat mavjud bo'lib, ko'plab kriminalist olimlarning fikricha, bu turdagi jinoyatlarni sodir etishga moyillik jinoyatchi ayollar uchun subyektiv tomondan osonlik bilan amalga oshirilishi bilan bog'liq. Masalan, o'g'rilik, firibgarlik, o'zlashtirish va rastrata kabi jinoyatlar sodir etishda ko'proq jismoniy mehnat emas, balki aqliy faollik talab etiladi. O'z o'rnida jinoyatchi ayollar ruhiyati yengil hayotga erishish uchun turli hiylalar o'ylab toppish, qonunni chetlab o'tishning yangidan yangi yo'llarini izlash hamda jinoyatni sodir etishning o'ziga xos usullaridan foydalanishga undaydi.

Ayollar jinoyati - bu ayollar tomonidan sodir etilgan jinoyatlar majmui. Ayollar jinoyatchiligi - bu jinoyatning bir qismi bo'lib, u bir qancha sifat va miqdoriy xususiyatlar, jinoyatchilik omillarini belgilovchi bir qancha shaxsiyat xususiyatlarining o'ziga xosligi bilan ajralib turadi. Shunga ko'ra, ayollar jinoyatchiligining oldini olish ham o'ziga xos xususiyatga ega. Jinoyat sodir etgan shaxslarning umumiy sonidagi ayollar ulushi kam, taxminan 15%. Shu bilan birga, ayollar jinoyati tarkibi erkak jinoyatchiligidan, asosan, kasbiy faoliyat bilan bog'liq bo'lgan yollanma jinoyatlarning ko'payishi bilan farq qiladi: o'zlashtirish yoki o'zlashtirish yo'li bilan o'g'irlik, o'g'irlik, firibgarlik va mulkka qarshi boshqa jinoyatlar. So'nggi yillarda bu iqtisodiy faoliyat sohasidagi jinoyatlarning ko'payishi, shuningdek, jinoyatchi ayollarning kasbiy faoliyati bilan bog'liq: noqonuniy bank faoliyati, noqonuniy ravishda kredit olgan tashkilot bilan soliq to'lashdan bo'yin tovlash, noqonuniy biznes. Shu bilan birga, ayollar jinoyati tarkibida bu toifadagi jinoyatlar erkaklar jinoyati tarkibidagi tegishli jinoyatlar nisbati bilan solishtirganda ancha yuqori. Ayollarning ushbu jinoyatlarni sodir etishda yuqori jinoyat faolligi, ko'pincha bu jinoyat harakatlari iqtisodiyotning feminizatsiyalangan sohalarida sodir bo'lishi bilan izohlanadi, masalan, savdo, bank, maishiy xizmatlar va pul munosabatlari. Ko'pgina hollarda ayollarning jinoyatchiligiga uni o'rab turgan muhiti ta'sir ko'rsatadi. Masalan, doimiy ish joyining yo'qligi, oylik maoshining pastligi, turli madaniy hordiq chiqarishga moddiy ahvoli yo'l qo'ymasligi, doimiy yetishmovchilik ayollarni jinoyat sari yetaklovchi omillar hisoblanadi. Eng asosiy sabablar jumlasiga esa mutassil ruhiy zarbalar, alkogol mahsulotlarini iste'mol qilish va shaxsiy adovat kabilar kiradi. Ayollar jinoyatchiligini shaxsini o'rganishda olimlar tomonidan ikki xil nazariyalar ilgari suriladi: **A.Kettlening** fikriga ko'ra, ayollarning jinoyat olamiga kirishga ular yashagan ijtimoiy muhit, turmush tarsi, tanlagan kasbi, yoshi, ma'lumoti va boshqa umumiy holatlar sabab bo'ladi. Uni o'rab turgan tashqi muhit esa jinoyat sodir etishga faqatgina turtki vazifasini o'taydi deya ta'kidlaydi olim.

Ayol jinoyatchiligining tarkibi zo'ravonlik jinoyatlarining nisbatan past darajasi bilan ajralib turadi, ular asosan oilaviy va kundalik hayotda sodir bo'ladi. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash kerakki, so'nggi yillarda ayollar o'rtasida bunday zo'ravonlik jinoyatlarining soni ortib bormoqda: aksariyat hollarda ular salomatlikka ozgina zarar etkazish, kaltaklash, qotillik tahdidlarini o'z ichiga oladi. Ayollarning zo'ravonlik jinoyati asosan oilaviy va maishiy xarakterga ega bo'lishiga qaramay, so'nggi yillarda ayollarni yollanma maqsadlar uchun qotillik qilish holatlari ko'paymoqda, talonchilik bilan bog'liq. So'nggi yillarda giyohvand moddalar savdosi bilan bog'liq jinoyatlarda ayollarning jinoiy faolligi oshdi; shu bilan birga, ular ko'pincha bir guruh shaxslar tomonidan sodir etilgan bunday jinoyatlarning tashkilotchilari sifatida harakat qilishadi. Umuman olganda, jinoyat sodir etganlar orasida ayollar ulushi past: 2020-yilda bu taxminan 15,5%ni tashkil etdi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, jinoyatchi ayollarning yarmidan ko'pi 30 va undan katta yoshdagi ayol va qizlar tashkil qiladi. Bu guruh ayollari orasida yolg'iz ayollar ko'p, bunga oilaviy aloqalarning uzilishi va ota-onasining o'limi guvohlik beradi. Shu bilan birga, olimlar keksa va hatto keksaygan jinoyatchilar, shuningdek I va II guruh nogironlari ulushi oshganini qayd etishmoqda. Taxminan teng miqdordagi ayollar jinoyat sodir etilgan vaqtda turmush qurgan va turmushga chiqmagan. Shu bilan birga, ayolga qo'yiladigan jazo turi oilaning keyingi saqlanib qolishiga katta ta'sir ko'rsatadi. Jinoyat sodir etgan ayollarning ta'lim darajasiga kelsak, vaziyat quyidagicha: hozirgi vaqtda o'rta maxsus va oliy ma'lumotli (shu jumladan to'liq bo'lmagan) mahkumlar sonining biroz o'sishi kuzatilmoqda. Va bu shuni anglatadiki, ayollar jinoyat sodir etilgan vaqtda o'z ixtisosiga ega bo'lishgan. Bu tendensiyaga qaramay, sudlangan ayollarning qariyb 25 foizi to'liq umumiy ma'lumotga ega emas.